

BS/118/2011

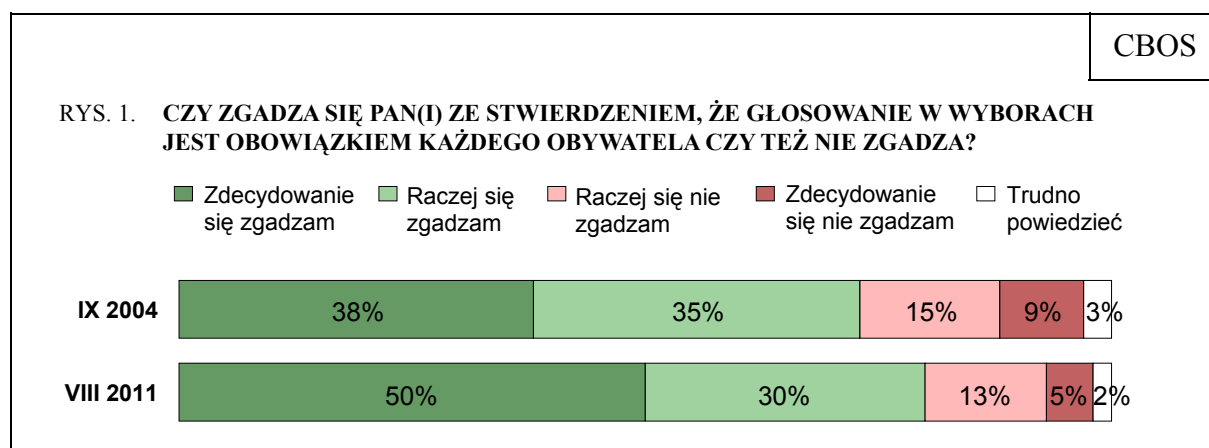
**CZY TRZEBA CHODZIĆ
NA WYBORY? PRZYCZYNY
ABSENCJI WYBORCZEJ**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku
13 stycznia 2011 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Głosowanie w wyborach to jedna z niewielu okazji, kiedy wszyscy obywatele mogą wyrazić ocenę dotychczasowej działalności kandydujących polityków, wyrazić opinię o tym, kogo chcieliby widzieć u steru rządów, czy po prostu okazać swoje zainteresowanie sprawami publicznymi. Wyniki sierpniowego sondażu CBOS¹ pokazują, że pomimo niewysokiej frekwencji wyborczej w naszym kraju, zdecydowana większość Polaków (80%) jest zdania, że udział w wyborach jest obowiązkiem każdego obywatela, przy czym większość z tej grupy (stanowiąca połowę ogółu badanych) zgadza się z tym stwierdzeniem w sposób zdecydowany. Przeciwnego zdania jest mniej niż jedna piąta ankietowanych (18%), a jedynie 2% nie potrafiło zająć stanowiska w tej kwestii.

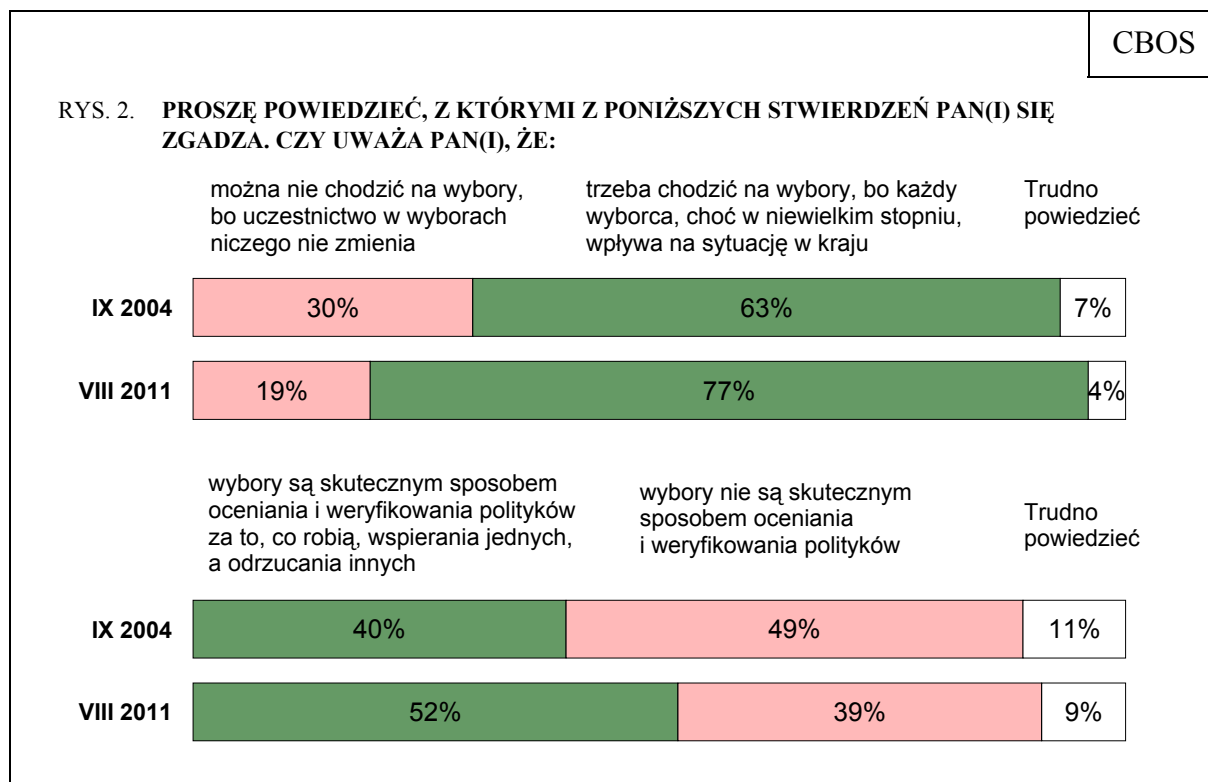
W porównaniu z wrześniem 2004 roku², kiedy poprzednio zadaliśmy respondentom to pytanie, nie tylko zwiększył się o 7 punktów odsetek osób przekonanych, że powinno się uczestniczyć w wyborach, ale również znacząco (o 12 punktów) wzrósł odsetek popierających tę opinię w sposób zdecydowany. Jednocześnie o 6 punktów zmniejszyła się grupa przeciwników takiego stanowiska, a wśród nich, bardziej niż przed siedmioma laty, dominują przeciwnicy umiarkowani.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (255) przeprowadzono w dniach 18 – 24 sierpnia 2011 roku na liczącej 1051 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Zob. komunikat CBOS „Nie wierzę politykom – przyczyny deklarowanej absencji wyborczej”, listopad 2004 (oprac. K. Pankowski).

Opinia, że udział w wyborach to obywatelski obowiązek, dominuje we wszystkich grupach społeczno-zawodowych (zob. tabele aneksowe). Warto zatem zwrócić uwagę na mniejszość, która się z tą opinią w sposób mniej lub bardziej zdecydowany nie zgadza. Analizy pokazują, że to, czy pójście na wybory uznawane jest za obywatelski obowiązek, czy też nie, ma związek z wiekiem badanych – im są młodszy tym częściej odrzucają ten pogląd. O ile wśród osób, które ukończyły 65 lat, jedynie 7% nie zgadza się z tym twierdzeniem, o tyle wśród osób w wieku 18–24 lat jest ich aż 29%. Wśród aktywnych zawodowo najwyższy poziom niezgody z tym stwierdzeniem notujemy wśród robotników wykwalifikowanych (31%). Biorąc pod uwagę poziom wykształcenia badanych, zauważyć można, iż najczęściej z tym poglądem nie zgadzają się absolwenci zasadniczych szkół zawodowych (23%). Na stosunek do obowiązku uczestniczenia w wyborach duży wpływ mają poglądy polityczne respondentów. Opinie osób identyfikujących się z lewicą i politycznym centrum nie odbiegają od tych deklarowanych przez ogół populacji, natomiast deklarujący poglądy prawicowe częściej są przekonani, że głosowanie jest obywatelskim obowiązkiem (89%) a rzadziej sądzą przeciwnie (10%). Wśród osób niepotrafiących określić swoich poglądów politycznych na skali „lewica *versus* prawica” zwolenników obywatelskiej postawy jest znacznie mniej niż wśród ogółu Polaków (67%), a przeciwników więcej (30%).

Zwiększonemu w stosunku do 2004 roku poparci dla twierdzenia, że głosowanie w wyborach jest obowiązkiem każdego obywatela, towarzyszy polepszenie społecznego wizerunku mechanizmu wyborczego. Obecnie ponad trzy czwarte badanych (77%, wzrost o 14 punktów) twierdzi, że trzeba chodzić na wybory, bo każdy wyborca, choć w niewielkim stopniu, wpływa na sytuację w kraju. Jedynie niespełna jedna piąta (19%, spadek o 11 punktów) uważa, że uczestnictwo w wyborach niczego nie zmienia. Tendencja ta jest jeszcze bardziej widoczna w odpowiedziach na pytanie, czy wybory dają możliwość weryfikacji polityków. O ile we wrześniu 2004 roku badani częściej twierdzili, że wybory nie są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków, wspierania jednych i odrzucania innych, o tyle obecnie ponad połowa (52%) dostrzega tę możliwość (wzrost o 12 punktów), a jedynie 39% (spadek o 10 punktów) jest przeciwnego zdania.

Pogląd, że można nie chodzić na wybory, bo uczestnictwo w nich niczego nie zmienia, i że nie są one skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków, najczęściej wyrażają robotnicy wykwalifikowani – a zatem ta sama grupa społeczna, która relatywnie często skłonna jest twierdzić, iż udział w wyborach nie należy do obowiązków obywatelskich (por. tabele aneksowe). Przekonania o nieskuteczności mechanizmu wyborczego i braku realnego wpływu wyborców na sytuację w kraju silnie zaznaczają się także wśród osób nieuczestniczących w praktykach religijnych oraz niepotrafiących sprecyzować swoich poglądów politycznych na skali „lewica *versus* prawica”.

KIM SĄ POLACY, KTÓRZY DEKLARUJĄ, ŻE NIE ZAMIERZAJĄ GŁOSOWAĆ?

Stałym zjawiskiem w sondażach wyborczych w Polsce są znacząco wyższe odsetki deklaracji wzięcia udziału w wyborach niż rzeczywista frekwencja w dniu wyborów³. Osoby, które otwarcie deklarują, iż nie zamierzają pójść na wybory nie tylko wyrażają w ten sposób alienację polityczną, ale ostentacyjnie łamią wymogi poprawności politycznej, zgodnie z którą chodzenie na wybory jest jednym z obowiązków obywatelskich. Z tego punktu

widzenia można powiedzieć, że przynajmniej w części przypadków mamy do czynienia nie tylko z brakiem zainteresowania sprawami publicznymi, ale swoistym buntem, sprzeciwem wobec świata polityki. Warto zatem przyjrzeć się kim są Polacy, którzy mówią, że na pewno nie zamierzają brać udziału w wyborach. W tym celu przeanalizowano wyniki sierpniowego i wrześniowego⁴ badania dotyczącego udziału w ogłoszonych na 9 października 2011 roku wyborach do parlamentu. Zarówno w sierpniu, jak i we wrześniu, większość ankietowanych deklaruowała zamiar głosowania w najbliższych wyborach parlamentarnych, natomiast osoby, które bądź to otwarcie mówią, że nie zamierzają głosować, bądź twierdzą, że jeszcze nie podjęły w tej sprawie decyzji, stanowią łącznie około dwóch piątych respondentów. Warto zwrócić uwagę, że od lipca 2011 roku odsetek deklarujących absencję wyborczą jest mniejszy niż we wcześniejszych pomiarach, natomiast zwiększył się odsetek niezdecydowanych⁵.

Tabela 1

Deklaracje uczestnictwa w wyborach parlamentarnych 9 października 2011 roku	Wskazania respondentów według terminów badań	
	VIII 2011	IX 2011
	w procentach	
Na pewno wezmę w nich udział	60	61
Nie wiem, czy wezmę w nich udział	25	23
Na pewno nie wezmę w nich udziału	14	17
Ogółem	100	100

Zastosowanie analizy wielozmiennej⁶ pokazuje, że największy wpływ na decyzję co do udziału w wyborach mają deklarowane poglądy polityczne, przy czym posiadanie wyrazistych poglądów (tzn. identyfikacja z lewicą lub prawicą) sprzyja udziałowi w wyborach. Badani identyfikujący się z politycznym centrum, pomimo że w większości deklarują udział w wyborach, to częściej niż osoby o poglądach prawicowych lub lewicowych przyznają, że jeszcze nie podjęli decyzji, lub też deklarują absencję. Absencji wyborczej zdecydowanie sprzyja brak sprecyzowanych poglądów politycznych – wśród osób, które nie potrafią określić ich na osi lewica *versus* prawica, niemal równe części stanowią deklarujący zamiar głosowania, wahający się oraz nie zamierzający głosować.

³ Zob. komunikat CBOS „Frekwencja wyborcza: deklaracje a rzeczywistość”, wrzesień 2011 (oprac. R. Boguszewski).

⁴ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (256) przeprowadzono w dniach 8–14 września 2011 roku na liczącej 1077 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

⁵ Zob. komunikat CBOS „Preferencje partyjne we wrześniu”, wrzesień 2011 (oprac. K. Pankowski).

⁶ Wykorzystano moduł *IBM SPSS Decision Trees*.

Analizy pokazują też, że absencji wyborczej sprzyja niskie wykształcenie, natomiast obniża ją religijność mierzona częstością praktyk religijnych (co najmniej raz w miesiącu). Warto też zwrócić uwagę, że spośród różnych kategorii wiekowych najczęściej nie zamierzają głosować badani w wieku od 18 do 24 lat, a na skutek dość często deklarowanych przez tę grupę wahań co do udziału w wyborach, również poziom deklarowanej frekwencji jest wśród najmłodszych respondentów najniższy.

NIEGŁOSUJĄCY O PRZYCZYNACH ABSENCJI

Respondentów, którzy deklarują, że nie zamierzają głosować w najbliższych wyborach parlamentarnych, lub jeszcze się wahają, zapytaliśmy o powody ich decyzji. Najczęściej deklarowaną przyczyną jest brak wiedzy na temat kandydatów, programów (19%) oraz brak zainteresowania polityką i wyborami (17%).

W porównaniu z wrześniem 2004 roku – obecnie więcej osób jako powód planowanej absencji lub wahań co do udziału w wyborach, podaje brak wiedzy na temat partii, kandydatów i programów oraz brak zainteresowania polityką, natomiast rzadziej mówi się o wyborczym rozczarowaniu oraz braku zaufania i niechęci do polityków. Jednocześnie niemal tak samo często jak przed siedmioma laty pojawiają się argumenty dotyczące braku odpowiednich partii, czy też kandydatów, na których mogliby oddać swoje głosy. Równie często wyrażano ogólny brak motywacji do udziału w wyborach.

Poszczególne powody podawane są z różną częstotliwością, zależnie od tego, czy ankietowani są zdecydowani, aby nie głosować, czy też jeszcze się wahają. Osoby niezdecydowane jako powód swojej postawy najczęściej podawały niewiedzę oraz poczucie braku kompetencji wyborczych (28%). Ci, którzy nie zamierzają głosować, najczęściej przyznają, że nie interesują się polityką i wyborami (21%), a także częściej od niezdecydowanych stwierdzali, że są zniechęceni do polityków i rozczarowani samym mechanizmem wyborczym. Jednocześnie obie te grupy równie często mówią o braku odpowiednich partii i kandydatów (14%).

ODPOWIEDZI OSÓB, KTÓRE DEKLAROWAŁY, ŻE NIE ZAMIERZAJĄ GŁOSOWAĆ W NADCHODZĄCYCH WYBORACH
LUB JESZCZE NIE PODJĘŁY DECYZJI CZY PÓJŚĆ NA WYBORY

		CBOS	
Dlaczego nie chce Pan(i) brać udziału w wyborach, nie jest Pan(i) pewien/pewna swego w nich udziału?			
	IX 2004	VIII 2011	
Niewiedza, brak poczucia kompetencji wyborczych	9%	19%	
Brak zainteresowania: Polityka mnie nie interesuje, nie obchodzi mnie to	7%	17%	
Akcent na poczucie braku odpowiednich partii, kandydatów	13%	14%	
Ogólny brak motywacji do uczestnictwa w wyborach	10%	10%	
Akcent na ogólne poczucie braku zaufania lub niechęci do polityków, klasy politycznej, partii politycznych	15%	9%	
Brak wiary w strukturalną sensowność mechanizmu wyborczego – wybory, to fikcja, fasada - obiecuje jedno, robi drugie	4%	7%	
Brak poczucia podmiotowości obywatelskiej – mój głos nic nie zmienia, moje zdanie się nie liczy, zrobią co chcą	8%	6%	
Różnie sygnalizowane ogólne poczucie zmęczenia, znużenia polityką, sytuacją, układami politycznymi w Polsce	5%	5%	
Niepełnosprawność, trudności z poruszaniem się, choroba	5%	5%	
Rozczarowanie wyborcze – nie spełniają obietnic danych wyborcom, partie nie realizują zapowiadanych programów	11%	4%	
Wszelkie ogólniki w typie – bo nie widzę sensu, bo wybory nic nie dają	5%	4%	
Trudności geograficzne – za daleko do lokalu wyborczego, trudny dojazd, za dużo zachodu	0%	4%	
Brak udziału w wyborach jako demonstracja, znak protestu – nie głosuję, żeby manifestować przeciwko politykom	2%	4%	
Brak czasu, wyjazdy, także praca w niedziele	1%	3%	
Poczucie, że wybory nie przekładają się na losy i poprawę bytu zwykłych ludzi	9%	3%	
Z powodu wyalienowania klasy politycznej, polityków ze społeczeństwa – myślą o własnych potrzebach, nie o ludziach	3%	3%	
Krytyka rządu, władzy obecnej lub poprzedniej	3%	3%	
Krytyczna interpretacja motywacji polityków: traktują wybory instrumentalnie; walka o stołek, żeby ciągnąć do siebie	2%	2%	
Zły stan gospodarki, bezrobocie, brak wiary w możliwości poprawy sytuacji gospodarczej	2%	2%	
Poczucie ograniczonego wyboru – w kółko wybiera się te same osoby w każdych wyborach, ciągle rządzą ci sami	3%	2%	
Głosy zdecydowanej krytyki, wszelkie epitety i inwektywy: nienawidzę posłów, są oszustami, wkurza mnie to, to cyrk	2%	1%	
Kwestia wieku - jestem za stara/stary	2%	1%	
Poczucie nierzetelności wyborów – wybierają kogo chcą, a nie jak ludzie głosują, oszustwo, kłamstwo, fałszerstwo	2%	1%	
Religia zabrania udziału w wyborach	1%	1%	
Nie chodzę na wybory, nigdy nie byłem na wyborach	2%	1%	
Brak praw wyborczych	0%	1%	
Trudno powiedzieć, nie wiem, nie pamiętam	2%	6%	
Odmowa odpowiedzi	1%	1%	

Odsetki nie sumują się do 100 ponieważ respondenci mogli podać kilka powodów

CZY POPRZEDNIE DOŚWIADCZENIA WYBORCZE MAJĄ WPLYW NA ABSENCJĘ WYBORCZĄ?

Warto przyrzeć się deklaracjom respondentów pod kątem tego, czy ich stosunek do udziału w wyborach jest czymś bardziej trwałym, czy też efektem bieżących nastrojów. Niespełna połowa (48%) ogółu badanych w sierpniu br. zadeklarowała, że głosowała w wyborach do Sejmu i Senatu 21 października 2007 roku i zamierza głosować w najbliższych, 9 października. Znacznie mniejsza jest grupa tych, którzy nie głosowali przed czterema laty i obecnie również nie zamierzają (9%). Widać więc, że istnieje znacząca część Polaków, którzy chodzą na wybory od czasu do czasu, a z faktu, że ktoś nie głosował w jednych wyborach, nie można wnioskować jego absencji w kolejnych. Pewni udziału w nadchodzących wyborach parlamentarnych są najczęściej respondenci, którzy twierdzą, że głosowali w poprzednich (75%), natomiast wśród niegłosujących w 2007 roku co czwarty mówi, że tym razem zagłosuje, a niemal dwie piąte nie zagłosuje także tym razem. Badani, którzy nie pamiętają, czy oddali głos w poprzednich wyborach, najczęściej skłonni są twierdzić, że tym razem zamierzają to zrobić, jednak bardzo duża część wśród nich wciąż się waha. Spośród respondentów, którzy byli za młodzi by głosować w poprzednich wyborach, jedynie nieco ponad połowa deklaruje, że zamierza skorzystać z niedawno nabytych czynnych praw wyborczych, natomiast ponad jedna trzecia jeszcze nie podjęła decyzji, czy zagłosuje w swych pierwszych wyborach parlamentarnych, a prawie co siódmy deklaruje, że na pewno nie weźmie w nich udziału. Wynik ten potwierdza, stwierdzony wcześniej, relatywnie wysoki poziom kontestacji wyborów wśród najmłodszych badanych.

Tabela 2

Deklaracje uczestnictwa w wyborach parlamentarnych 9 października 2011 roku	Czy brał(a) Pan(i) udział w wyborach do Sejmu i Senatu 21 października 2007 roku?			
	Tak	Nie	Nie pamiętam	W dniu wyborów nie miało(a)m ukończonych 18 lat
	w procentach			
Na pewno wezmę w nich udział	75	25	49	52
Jeszcze nie wiem, czy wezmę w nich udział	18	37	43	35
Na pewno nie wezmę w nich udziału	6	38	8	13
Ogółem	100	100	100	100

W nadchodzących wyborach zdecydowanie częściej zamierzają wziąć udział badani głosujący poprzednio na partie, które po wyborach znalazły się w parlamencie, niż wyborcy partii, które wówczas nie przekroczyły progu wyborczego lub niepamiętający, na kogo oddali

wtedy głos. Najbardziej pewni swego udziału w październikowych wyborach są respondenci głosujący w 2007 roku na PiS (80% z nich deklaruje zamiar wzięcia udziału w wyborach, a tylko 5% mówi, że tym razem pozostanie w domu). Spośród wyborców partii zasiadających w obecnym parlamencie najmniej zdecydowani są ci, którzy poprzednio oddali głos na komitet Lewica i Demokraci (LiD – koalicja SLD, SdPi, PD, UP), choć także większość z nich (68%) twierdzi, że pójdzie głosować, a tylko 8% nie zamierza.

Respondenci, którzy deklarują, że głosowali w poprzednich wyborach, obecnie w większości (70%) pozytywnie oceniają działalność partii/koalicji, na którą głosowali w 2007 roku. Pozytywna ocena działalności partii, na którą oddali wówczas głos, sprzyja deklaracjom udziału w nadchodzących wyborach parlamentarnych.

Tabela 3

Deklaracje uczestnictwa w wyborach parlamentarnych 9 października 2011 roku	Jak dziś ocenia Pan(i) działalność partii/koalicji, na którą Pan(i) głosował(a) w wyborach 2007 roku?				
	Bardzo pozytywnie	Raczej pozytywnie	Raczej negatywnie	Zdecydowanie negatywnie	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Na pewno wezmę w nich udział	89	82	62	59	72
Jeszcze nie wiem, czy wezmę w nich udział	9	14	29	31	22
Na pewno nie wezmę w nich udziału	1	4	9	10	6
Ogółem	100	100	100	100	100

ABSENCJA WYBORCZA A PRZEKONANIA DOTYCZĄCE WYBORÓW

Deklaracje respondentów dotyczące uczestnictwa w nadchodzących wyborach parlamentarnych wykazują duży stopień spójności z wyrażanym przez nich stosunkiem do instytucji wyborów. Szczególnie mocno wyraża tę współzależność stosunek do stwierdzenia, że głosowanie jest obowiązkiem każdego obywatela. Przeważająca większość (81%) respondentów deklarujących zamiar udziału w zbliżających się wyborach parlamentarnych uważa, że jest to obowiązkiem każdego obywatela. Wraz ze spadkiem poparcia tej opinii maleje odsetek deklarujących udział w głosowaniu, przy jednoczesnym wzroście deklaracji absencji wyborczej.

Tabela 4

Deklaracje uczestnictwa w wyborach parlamentarnych 9 października 2011 roku	Czy zgadza się Pan(i), czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że głosowanie w wyborach jest obowiązkiem każdego obywatela?				
	Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć
	w procentach				
Na pewno wezmę w nich udział	81	48	25	19	36
Jeszcze nie wiem, czy wezmę w nich udział	13	39	36	25	44
Na pewno nie wezmę w nich udziału	5	12	39	54	20
Ogółem	100	100	100	100	100

Badani, którzy uważają, że trzeba chodzić na wybory, bo każdy wyborca, choć w niewielkim stopniu, wpływa na sytuację w kraju, w zdecydowanej większości (73%) deklarują, że na pewno wezmą udział w tegorocznych wyborach parlamentarnych. Natomiast niemal połowa (49%) osób twierdzących, że można nie chodzić na wybory, bo uczestnictwo w nich niczego nie zmienia, deklaruje absencję.

Tabela 5

Deklaracje uczestnictwa w wyborach parlamentarnych 9 października 2011 roku	Czy uważa Pan(i) że:		
	można nie chodzić na wybory, bo uczestnictwo w wyborach niczego nie zmienia	trzeba chodzić na wybory, bo każdy wyborca, choć w niewielkim stopniu, wpływa na sytuację w kraju	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Na pewno wezmę w nich udział	16	73	26
Jeszcze nie wiem, czy wezmę w nich udział	35	21	57
Na pewno nie wezmę w nich udziału	49	6	16
Ogółem	100	100	100

Na deklaracje dotyczące udziału w wyborach w mniejszym stopniu wpływają opinie na temat tego, czy wybory są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków. Ci, którzy zgadzają się z tą tezą, deklarują udział w wyborach zdecydowanie częściej (74%) niż kwestionujący skuteczność tego mechanizmu (45%). Ponadto jedna czwarta spośród uważających, że wybory nie są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków, deklaruje, że na wybory 9 października na pewno nie pójdzie.

Tabela 6

Deklaracje uczestnictwa w wyborach parlamentarnych 9 października 2011 roku	Czy uważa Pan(i) że:		
	wybory są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków za to, co robią, wspierania jednych, a odrzucania innych	wybory nie są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Na pewno wezmę w nich udział	74	45	46
Jeszcze nie wiem, czy wezmę w nich udział	20	30	35
Na pewno nie wezmę w nich udziału	6	25	18
Ogółem	100	100	100

Udział w wyborach to przykład wartości powszechnie przez Polaków uznawanych, ale często nierealizowanych. Świadczy o tym wysoki poziom poparcia dla stwierdzenia, że jest to obywatelski obowiązek, przy równoczesnej niskiej frekwencji wyborczej w naszym kraju. Wyniki badania pokazują, że absencji wyborczej sprzyja przede wszystkim brak sprecyzowanych poglądów politycznych i wiedzy na temat polityki, ale także niechęć do polityków i rozczarowanie ich dotychczasowymi dokonaniem oraz przekonanie, że wynik wyborów tak naprawdę niczego nie zmienia.

Opracowała
Barbara BADORA

A N E K S

Tabela 1

		Czy zgadza się Pan(i) czy też nie zgadza ze stwierdzeniem, że głosowanie w wyborach jest obowiązkiem każdego obywatela?					Liczba osób
		Zdecydowanie się zgadzam	Raczej się zgadzam	Raczej się nie zgadzam	Zdecydowanie się nie zgadzam	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	%	%	
Ogółem		50	30	13	5	2	1051
Płeć	Mężczyźni	48	29	14	7	2	498
	Kobiety	52	31	11	3	3	553
Wiek	18-24 lata	35	35	22	7	0	139
	25-34	47	31	14	7	2	206
	35-44	42	35	12	7	3	173
	45-54	47	30	12	4	7	146
	55-64	55	26	13	4	2	192
	65 lat i więcej	67	25	6	1	2	195
Miejsce zamieszkania	Wieś	48	33	11	5	3	393
	Miasto do 20 tys.	53	24	18	3	3	138
	20-100 tys.	44	33	13	7	3	200
	101-500 tys.	50	31	13	4	2	177
	501 tys. i więcej mieszk.	60	24	10	6		142
Wykształcenie	Podstawowe	47	32	14	4	3	246
	Zasadnicze zawodowe	40	32	17	7	4	247
	Średnie	51	30	12	6	2	363
	Wyższe	63	27	7	2	1	195
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	65	29	4	1	1	94
	Średni personel, technicy	55	35	8	2		46
	Pracownicy adm.-biurowi	42	37	14	8		63
	Pracownicy usług	48	33	8	5	6	62
	Robotnicy wykwalifikowani	35	31	28	3	3	123
	Robotnicy niewykwalifik.	44	31	11	9	4	54
	Rolnicy	49	34	7	5	5	58
	Pracujący na własny rach.	51	29	11	9		44
Bierni zawodowo	Renciści	47	25	14	10	4	83
	Emeryci	67	21	8	2	2	229
	Uczniowie i studenci	30	45	18	7	1	81
	Bezrobotni	39	35	12	11	4	63
	Gospodynie domowe i inni	43	32	18	5	2	51
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	56	29	10	5	1	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	43	40	13	2	1	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	44	32	15	7	3	252
	prywatnym gosp. rolnym	47	38	7	3	5	56
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	38	38	12	10	2	168
	501-750	39	35	16	7	3	139
	751-1000	56	27	11	4	3	137
	1001-1500	57	22	18	2	1	147
	Powyżej 1500 zł	62	26	8	4	1	185
Ocena własnych war. mater.	Złe	40	37	13	8	3	179
	Średnie	47	30	14	6	3	468
	Dobre	58	28	10	3	1	404
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	81	8	4	7		54
	Raz w tygodniu	57	28	8	5	2	483
	1-2 razy w miesiącu	37	38	19	3	3	164
	Kilka razy w roku	43	35	16	4	3	228
	W ogóle nie uczestniczy	40	29	20	8	3	122
Poglądy polityczne	Lewica	44	35	14	5	3	147
	Centrum	47	32	11	6	3	347
	Prawica	65	24	7	3	1	341
	Trudno powiedzieć	34	33	23	7	3	216

Tabela 2

		Proszę powiedzieć, z którym z poniższych stwierdzeń Pan(i) się zgadza. Czy uważa Pan(i), że:			Liczba osób
		można nie chodzić na wybory, bo uczestnictwo w wyborach niczego nie zmienia	trzeba chodzić na wybory, bo każdy wyborca, choć w niewielkim stopniu, wpływa na sytuację w kraju	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		19	77	4	1051
Płeć	Mężczyźni	20	75	4	498
	Kobiety	17	79	3	553
Wiek	18-24 lata	23	73	4	139
	25-34	23	73	4	206
	35-44	23	74	4	173
	45-54	16	77	6	146
	55-64	17	81	2	192
	65 lat i więcej	12	85	4	195
Miejsce zamieszkania	Wieś	19	76	5	393
	Miasto do 20 tys.	20	78	2	138
	20-100 tys.	22	73	5	200
	101-500 tys.	18	78	4	177
	501 tys. i więcej mieszk.	14	84	2	142
Wykształcenie	Podstawowe	22	73	5	246
	Zasadnicze zawodowe	25	69	6	247
	Średnie	19	79	2	363
	Wyższe	7	90	3	195
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	2	95	3	94
	Średni personel, technicy	7	91	2	46
	Pracownicy adm.-biurowi	17	80	4	63
	Pracownicy usług	21	75	4	62
	Robotnicy wykwalifikowani	31	63	6	123
	Robotnicy niewykwalifik.	20	77	4	54
	Rolnicy	17	72	11	58
	Pracujący na własny rach.	23	74	4	44
Bierni zawodowo	Renciści	26	73	2	83
	Emeryci	12	85	3	229
	Uczniowie i studenci	23	74	4	81
	Bezrobotni	32	67	1	63
	Gospodynie domowe i inni	25	71	4	51
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	9	86	4	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	16	81	3	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	24	71	5	252
	prywatnym gosp. rolnym	16	72	12	56
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	25	72	3	168
	501-750	28	69	3	139
	751-1000	15	80	5	137
	1001-1500	18	80	3	147
	Powyżej 1500 zł	10	89	1	185
Ocena własnych war. mater.	Złe	26	69	5	179
	Średnie	21	74	4	468
	Dobre	12	85	3	404
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	10	90		54
	Raz w tygodniu	17	80	4	483
	1-2 razy w miesiącu	22	74	5	164
	Kilka razy w roku	18	78	4	228
	W ogóle nie uczestniczy	28	66	5	122
Poglądy polityczne	Lewica	20	78	1	147
	Centrum	19	76	4	347
	Prawica	9	87	3	341
	Trudno powiedzieć	31	63	6	216

Tabela 3

		Proszę powiedzieć, z którym z poniższych stwierdzeń Pan(i) się zgadza. Czy uważa Pan(i), że:			Liczba osób
		wybory są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków za to, co robią, wspierania jednych, a odrzucania innych	wybory nie są skutecznym sposobem oceniania i weryfikowania polityków	Trudno powiedzieć	
		%	%	%	
Ogółem		52	39	9	1051
Płeć	Mężczyźni	50	42	8	498
	Kobiety	54	36	10	553
Wiek	18-24 lata	50	45	5	139
	25-34	55	41	4	206
	35-44	51	39	9	173
	45-54	55	35	10	146
	55-64	51	40	9	192
	65 lat i więcej	50	34	15	195
Miejsce zamieszkania	Wieś	53	35	12	393
	Miasto do 20 tys.	56	34	10	138
	20-100 tys.	48	44	8	200
	101-500 tys.	50	44	6	177
	501 tys. i więcej mieszk.	53	43	4	142
Wykształcenie	Podstawowe	48	36	16	246
	Zasadnicze zawodowe	50	40	10	247
	Średnie	49	44	7	363
	Wyższe	65	34	1	195
Grupa społ.-zaw. pracujący	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	64	33	4	94
	Średni personel, technicy	63	33	5	46
	Pracownicy adm.-biurowi	57	41	2	63
	Pracownicy usług	55	39	7	62
	Robotnicy wykwalifikowani	40	51	8	123
	Robotnicy niewykwalifik.	67	25	8	54
	Rolnicy	58	32	10	58
	Pracujący na własny rach.	47	53		44
Bierni zawodowo	Renciści	40	39	21	83
	Emeryci	52	35	13	229
	Uczniowie i studenci	48	49	4	81
	Bezrobotni	48	44	8	63
	Gospodynie domowe i inni	52	34	14	51
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	57	37	6	128
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	54	40	6	90
	sekt. pryw. poza rolnict.	53	42	5	252
	prywatnym gosp. rolnym	54	35	11	56
Dochody na jedną osobę	Do 500 zł	43	46	11	168
	501-750	47	38	15	139
	751-1000	51	40	9	137
	1001-1500	48	45	6	147
	Powyżej 1500 zł	61	35	3	185
Ocena własnych war. mater.	Złe	39	45	16	179
	Średnie	51	39	10	468
	Dobre	59	36	5	404
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	57	32	11	54
	Raz w tygodniu	54	36	10	483
	1-2 razy w miesiącu	47	42	11	164
	Kilka razy w roku	57	39	4	228
	W ogóle nie uczestniczy	41	50	9	122
Poglądy polityczne	Lewica	50	47	3	147
	Centrum	49	43	8	347
	Prawica	66	28	6	341
	Trudno powiedzieć	37	45	19	216